

LO

SO

S.M.A.K.

20 jaar S.M.A.K.

De Collectie (1) | Highlights for a Future

LESPAKKET 20 JAAR S.M.A.K.

Handleiding

16.03 tot 29.09.2019

Mis deze unieke kans niet!

Christoph Büchel, Verlust der Mitte, 2017

Speciaal voor het 20 jarige bestaan van S.M.A.K. wordt het hele museumgebouw gevuld met werken uit de collectie. Bezoek de tentoonstelling samen met jouw leerlingen en dompel ze volledig onder in actuele kunst.

Kom langs op onze **lerarendag** op 30 maart en maak samen met een gids een route op maat van jouw klas.

Zin in een groot feest? Iedereen welkom op het **feestweekend** van 17, 18 en 19 mei!

Beste leerkracht,

Jaarlijks komen heel wat leraren en leerlingen naar S.M.A.K. om onze tentoonstellingen te ontdekken. Je bekijkt er werk van gevestigde namen of van minder bekende internationale kunstenaars die vandaag de toon zetten. Dit keer gaat het om een feestelijke editie, S.M.A.K. bestaat 20 jaar, waarbij er zes maanden een dwarsdoorsnede van de collectie getoond wordt over het hele museum. Een bezoek aan het museum is elke keer opnieuw een spannende daguitstap voor zowel het lager, het secundair als het buitengewoon onderwijs. Dit keer is het dé kans om de leerlingen volledig onder te dompelen in actuele kunst.

Om ons aanbod toegankelijk en uitdagend te maken, ontwikkelt de afdeling publiekswerking bij grote tentoonstellingen telkens een lesmap. Deze map is gratis te downloaden via smak.be en geeft voldoende ondersteuning om zelfstandig met je klas rond een tentoonstelling te kunnen werken.

Wat is een lesmap?

In de lesmap staat een korte introductie over S.M.A.K., aangevuld met uitgebreide informatie over de tentoonstelling in kwestie. Samen met jouw expertise zorgt deze lesmap ervoor dat de tentoonstelling makkelijker in een context te plaatsen is. Er staan verschillende verwerkingsopdrachten in om te doen voor, tijdens en/of na jullie bezoek. De opdrachten zijn speels opgezet en kant-en-klaar om in de lessen te worden geïntegreerd. Je kunt alle opdrachten gebruiken of er enkele uitkiezen die jij voor jouw klas geschikt vindt.

Hoe S.M.A.K. bezoeken met je klas?

Het bezoek aan S.M.A.K. is gratis voor jou en je leerlingen. Laat ons best wel even weten dat je komt via eforms.gent.be/Productie4.0/formulier/sc_boekjebezoek.aspx/f_bjbTours of 09 210 10 75. Het is ook mogelijk om de tentoonstelling met een gids te bezoeken of een brugrondleiding te boeken. Tijdens een brugrondleiding ga je ook langs bij onze burens, het MSK Gent. Ons volledige aanbod is geschikt voor het bijzonder onderwijs, maar we vernemen graag vooraf welke specifieke noden jullie hebben. Kijk voor alle formules op smak.be/nl/bezoek-smak/met-de-klas

Mocht je nog vragen hebben, neem dan gerust contact met ons op:

Filip Van de Velde / filip@smak.be / +32 (0)9 240 76 56

Aline Van Nereaux / aline@smak.be / +32 (0)9 240 76 46

Hidde van Schie / hidde.vanschie@smak.be / +32 (0)9 240 76 46

Wij wensen jou en je leerlingen alvast een fijn museumbezoek toe!

**Met vriendelijke groet,
S.M.A.K. Publiekswerking**

Over S.M.A.K.

Geschiedenis:

In 1975 werd het Gentse Museum voor Hedendaagse Kunst opgericht. Het was toen gehuisvest in een deel van het Museum voor Schone Kunsten. Jan Hoet werd aangesteld als directeur. Onder zijn leiding groeide de collectie van actuele kunstwerken en kreeg het museum internationale bekendheid. Pas in 1999 kreeg het museum zijn eigen gebouw en veranderde de naam in S.M.A.K. (Stedelijk Museum voor Actuele Kunst). De missie van het museum is om actuele ontwikkelingen in de beeldende kunst te tonen.

Collectie:

S.M.A.K. heeft een omvangrijke collectie actuele kunst. Als je in het museum rondloopt, zie je dat niet meteen. Achter de schermen is een groot depot waar ± 3.500 kunstwerken worden bewaard. Deze kunstverzameling geeft een beeld van de ontwikkelingen in de internationale kunst van 1945 tot vandaag. Het museum streeft met haar collectie niet naar volledigheid, het kiest daarentegen voor specifieke werken. Het museum probeert verschillende kunstenaars te volgen en werken uit verschillende perioden te verzamelen. De collectie wordt beschouwd als de belangrijkste verzameling hedendaagse kunst in Vlaanderen en heeft een uitstraling tot ver buiten de landsgrenzen. In tegenstelling tot veel andere musea, kiest S.M.A.K. niet voor een vaste opstelling van haar collectie. Werken uit de collectie worden gepresenteerd in voortdurende wisselwerking met originele, vaak gedurfde tentoonstellingen.

Inleiding

8

S.M.A.K. bestaat in 2019 twintig jaar. Voldoende reden om terug, en voor het eerst in die hele periode, een stuk van de collectie te presenteren in het volledige museumgebouw. Aan de hand van ongeveer **200 werken** (>10% van de hele collectie) word je als bezoeker meegenomen in het **labyrint van de hedendaagse kunst**. We blikken met deze tentoonstelling niet alleen terug, we kijken ook naar het heden en de toekomst. Je krijgt de collectie van S.M.A.K. te zien zoals nooit te voor: van iconische kunst en werken van bekende kunstenaars tot verborgen parels uit de collectie, aangevuld met aankopen van de afgelopen twintig jaar.

De kunstgeschiedenis zoals we die kennen dient als onderstroom voor een tentoonstelling die je de hand reikt: je wordt enerzijds begeleid in het ontdekken van de verschillende gelegde verbanden, maar je wordt anderzijds ook uitgenodigd om zelf op zoek te gaan naar mogelijke connecties.

De mens is een sensomotorisch wezen met en geheugen en je kijkt niet naar een kunstwerk, maar je kijkt met een kunstwerk.¹

Bijzonder is dat we in de opstelling van de tentoonstelling de werken niet chronologisch hebben opgesteld, maar evengoed niet binnen een bepaald thema. Dit maakt dat een bezoek aan deze tentoonstelling de ideale gelegenheid is om met jouw klas te werken rond actuele kunst in het algemeen. De presentatie is en dwarsdoorsnede van de collectie van het museum. Er worden nieuwe hoogtenpunten naar voren geschoven die, volgens ons, in de toekomst de nieuwe klassiekers zullen zijn op het gebied van actuele kunst. Aan de hand van de kunstwerken komen ook belangrijke hedendaagse thema's aanbod zoals urbanisatie, vluchtelingenproblematiek, wapenhandel en het in vraag stellen van de rol van kunst hierin.

¹ van Heusden, B. (2010). Cultuur in de Spiegel. Naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs. Groningen-Enschede: Rijksuniversiteit Groningen/SLO.

9

Vanuit de publiekwerking ontwikkelde we **vijf verschillende thema's** die je als handleiding kunnen dienen om de tentoonstelling te bekijken. Indien je een bezoek met een gids plant kun je in overleg met de gids ook rond deze thema's werken.

We geven je geen eenduidig antwoord op de vraag wat kunst is, maar laten je ontdekken wat kunst voor jou betekent en wat het in de toekomst zou kunnen betekenen.

Als het goed is wandel je het museum weer buiten met meer vragen dan die je daarvoor had. Een ideale gelegenheid om samen met jouw leerlingen kunst te ontdekken.

Met werk van o.a. Francis Alÿs, David Hammons, Christoph Büchel, Kader Attia, Francis Bacon, Isa Melsheimer, Marcel Broodthaers, Lois Weinberger, Ann Veronica Janssens, N. Dash, Nedko Solakov, Robert Therrien, Wim Delvoye, Korakrit Arunanondchai, Pascal Marthine Tayou, Berlinda De Bruyckere, Dara Birnbaum, Rinus Van de Velde, Mark Manders, Luc Tuymans, Panamarenko,....

Hoe werk je met deze lesmap?

De lesmap is onderverdeeld in vijf verschillende thema's die ook terug te vinden zijn in de tentoonstelling. Bij elk thema vind je een aantal mogelijke opdrachten terug.

1. Het gebouw is een lichaam	pg. 17
2. Reizigers zijn we	pg. 35
3. Dwarsliggers	pg. 49
4. Pigment	pg. 53
5. Iedereen kunstenaar	pg. 56

Hoe “lees” je een kunstwerk?

10

Natuurlijk moet je deze thema's niet aanhouden en is het ook mogelijk om de opdrachten uit de lesmap los hiervan te kiezen. De interpretatie van een kunstwerk en wat kunst voor jou als bezoeker kan betekenen zit verweven in elke opdracht. Wees niet bang voor een gesprek over of iets al dan niet kunst is en of het om goede/slechte kunst gaat. Dit is waar een bezoek aan de tentoonstelling over gaat. Samen met elkaar in discussie gaan over de betekenis van een kunstwerk of wat kunst voor jou kan betekenen.

Hoe kan je er achter komen wat een kunstwerk betekent? Ben je hiervoor op ingewikkelde teksten aangewezen? Helemaal niet. Door jezelf eenvoudige vragen te stellen zoals **“Wat zie ik?”** of **“Zie ik wat ik denk te zien?”** kom je vaak heel dicht bij de betekenis van een werk. Probeer “hardop te kijken”.²

Probeer een kunstwerk altijd vanuit drie invalshoeken te bekijken:

1. Hoe is het gemaakt? Welk materiaal werd ervoor gebruikt? Wat vertellen de afmetingen ervan? (morfologisch/vormelijk)
2. Wat is er afgebeeld? Kan ik iets herkennen? Wat stelt het kunstwerk voor? (iconografisch)
3. Waarom ziet het kunstwerk er zo uit? Waarom heeft de kunstenaar het op deze manier gemaakt? Wat wil de kunstenaar uitdrukken? (iconologisch)

De antwoorden op de vragen uit punt 1 en 2 kan je meestal ontdekken door het kunstwerk grondig te bekijken. Goed kunnen kijken is hierbij essentieel. Het is een vaardigheid die je kan leren en trainen. Om er in de klas rond te werken kun je met de volgende opdrachten aan de slag:

² de Visser, a.(2018). Hardop kijken. Met voetnoten. Amsterdam. Boom uitgevers.

- Opdracht vooraf: Observatie uitdaging (LO) (SO) pg. 49
- Opdracht op zaal: Ruik, hoor en voel een kunstwerk (LO) (SO) pg. 35
- Opdracht achteraf: De gelaagde stad (SO) pg. 43
- Opdracht achteraf: Kunstvervalsing (LO) (SO) pg. 60

11

Wat zal er belangrijk zijn in de toekomst?

De ondertitel van de tentoonstelling is “Highlights for a Future”. Er werd dit keer niet gekozen voor de klassiekers van de actuele kunsten, maar juist voor werken die in de toekomst belangrijk zullen zijn.

Als algemene introductie op de tentoonstelling kan je de alvast met jouw leerlingen werken rond de idee wat er in de toekomst belangrijk zou kunnen zijn volgens hen.

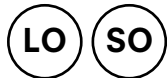
- Vraag de leerlingen om vier verschillende dingen mee te nemen.
 - Een afbeelding of foto (dit mag zeer breed zijn: een landschap, een stuk speelgoed, een schilderij, een foto uit de krant, ...) die volgens hen bij het verleden hoort en in de toekomst niet meer belangrijk zal zijn. (Bijvoorbeeld een telefooncel. Ooit overal te vinden, nu alleen nog maar in een museum.)
 - Een afbeelding of foto die in de toekomst belangrijk zal zijn.
 - Een woord/begrip dat volgens hen bij het verleden hoort en in de toekomst niet meer belangrijk zal zijn.
 - Een woord/begrip dat in de toekomst belangrijk zal zijn.
- Stel een “tentoonstelling” op met aan de ene kant de belangrijke woorden en beelden, langs de andere kant de onbelangrijke woorden en beelden.
- Zijn er beelden en begrippen die meerdere keren gekozen zijn? Hebben deze dan meer belang dan anderen? Zijn er beelden die je met bepaalde begrippen kan koppelen?
- De opstelling die zo vorm krijgt vormt het aansluitingspunt om het over de visie van de leerlingen op de toekomst te hebben.
- Kijk of je bepaalde zaken vanuit deze opdracht terug vindt in de tentoonstelling of niet.

Maak de brug

12

Tegenover S.M.A.K. bevindt zich het Museum voor Schone Kunsten. Jan Fabre in S.M.A.K. en Jeroen Bosch in het MSK? Steek de straat over en bezoek zowel S.M.A.K. als het MSK-Gent. Ter gelegenheid van 20 jaar S.M.A.K. zijn er drie werken uit de collectie, waaronder de 'Aeromodeller (Zeppelin)' van Panamarenko, te vinden in het museum aan de overkant. Als klas hebben jullie ook tot dit museum gratis toegang (-18 jaar) mits reservatie. Een unieke kans om samen naar verschillen, gelijkenissen en boeiende verhalen te zoeken die kunstwerken en kunstenaars van vroeger en nu met elkaar verbinden. Is actuele kunst echt zo moeilijk of blijkt die laatmiddeleeuwse symboliek pas echt abstract te zijn? De opdracht hieronder laat alvast een mogelijke brug zien tussen een kunstwerk uit S.M.A.K. en eentje van MSK-Gent.

Opdracht op zaal: Echt of niet?

Tijd	20 minuten
Materiaal	niet van toepassing (eventueel papier + potlood)
Lesdoel	de leerlingen onderzoeken op welke manier "illusie" gebruikt wordt in een kunstwerk en kunnen dit in hun eigen woorden uitleggen

13

Jim Dine, Two Hearts (Opera), 1970

Achtergrond informatie:

Two Hearts (Opera) uit 1970 is een combinatie van concrete dingen en geschilderde afbeeldingen. Werkelijkheid en illusie komen erin samen en dialogeren met elkaar. Op een speelse manier wijst Dine ons op de relatie tussen verf, doek en concrete dingen door op het beschilderde doek een bekladde vod en een jas met camouflageprint vast te maken. Het doek is schaars beschilderd: slechts enkele verfstreken vormen twee schematische harten. De verfdruipers zorgen ervoor dat niet alleen de dingen tastbaar aanwezig zijn maar ook de verf zelf.

Achtergrond informatie:

Jan Verhas specialiseerde zich in portretten van kinderen uit de gegoede burgerij. Hoewel de compositie meestal weldoordacht en vrij klassiek is, treft ons de levendigheid waarmee hij kinderen in hun spel uitbeeldt. De meesterschilder toont een jongetje dat geconcentreerd zijn eerste penseelstreek zet onder de aanmoedigende en vertederde blik van zijn broer en zusjes. De natuurlijke houdingen van de kinderen versterken het ongedwongene van een momentopname. Het warme kleurenpalet, de decoratieve fond en het rijkelijke meubilair accentueren de burgerlijke sfeer.

- Ga samen met de leerlingen naar “De Meesterschilder” in MSK-Gent en naar “Two hearts (Opera)” in S.M.A.K. kijken.
- Verdeel de klas in twee groepen.
- Elke groep werkt rond één van de twee kunstwerken. Bespreek dat het concept “illusie” een belangrijk element is binnen de schilderkunst. Een schilderij bezit altijd een element van illusie. Het stelt de drie dimensies van de werkelijkheid voor binnen de twee dimensies van het schildersdoek. Elke groep bekijkt op welke manier er met illusie en de werkelijkheid is omgegaan in het kunstwerk dat zij bespreken.
- Ze gaan hierbij op zoek naar argumenten waarom “hun” werk meer linken met de werkelijkheid heeft dan het andere werk. Welk schilderij lijkt “echter” te zijn dan het andere?
- De leerlingen kunnen hierbij kijken naar:
 - Wat is er te zien?
 - Op welke manier is de afbeelding gemaakt?
 - Hoe is er met verf omgegaan?
 - Kunnen we iets herkennen?
 - Welk schilderij is het meest “echt” of heeft het minste illusie?
- Laat de twee verschillende groepen met elkaar in discussie gaan. Komen ze uiteindelijk tot een conclusie of niet? Je kunt het vanuit twee verschillende standpunten bekijken. Jim Dine maakt gebruik van echte voorwerpen in zijn schilderij, waardoor de illusie van het schilderen naar de werkelijkheid gecombineerd wordt met reële voorwerpen. Het schilderij van Jan Verhas heeft zo veel details dat we het vandaag bijna met een foto zouden kunnen vergelijken.

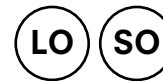

S.M.A.K.

Thema 1: Het gebouw is een lichaam

Mensen bouwen een museum voor de toekomst, om het verleden te tonen én te bewaren. S.M.A.K. toont actuele kunst waarmee niet alleen iets verteld wordt over het verleden, maar even goed of zelfs meer over het heden en de toekomst. Een gebouw vertelt telkens het verhaal van zijn verleden. Het gebouw waar S.M.A.K. zich bevindt was oorspronkelijk niet bedoeld als museumgebouw. Ooit was het een casino, in 1998 werd het verbouwd tot een museum. Het gebouw moest zich dus aanpassen aan de kunst waar het na de verbouwingen niet meer is mee gestopt. Bij elke tentoonstelling komen er weer muren bij of worden ze afgebroken. Soms laten kunstwerken een permanent litteken achter op de vloer of muur. Het museumgebouw is als een lichaam dat zich steeds aanpast aan de situatie. In de toekomst komt er misschien een volledig nieuw gebouw dat het tweede deel van de collectie zal tonen.

Opdracht vooraf: Klasgesprek. Wat is een museum en wat doet het?

Tijd	20 minuten
Materiaal	grote vellen papier, stiften in verschillende kleuren
Lesdoel	de leerlingen bedenken vragen over de werking van het museum en trachten hier zelf een antwoord op te formuleren

S.M.A.K.

Achtergrond informatie:

Richard Venlet (°1964, woont en werkt in Brussel) maakte het werk 'Museum for a small city' voor S.M.A.K. in 2013. Hiervoor werkte Richard Venlet met de collectie en het archief van het museum. Hij gebruikte het werk van collega-kunstenaars om een nieuw kunstwerk uit te werken. De ruimte van de tentoonstelling en het effect hiervan op de bezoeker wordt onderzocht door een soort van piëdestal te bouwen, waardoor de zaal anders beleefd wordt. Een tentoonstelling is altijd een ontmoeting tussen een kunstwerk, de ruimte en de kijker. Het is kijken en bekeken worden. De bezoeker moet zelf verbanden leggen en de betekenis van de kunstwerken achterhalen.

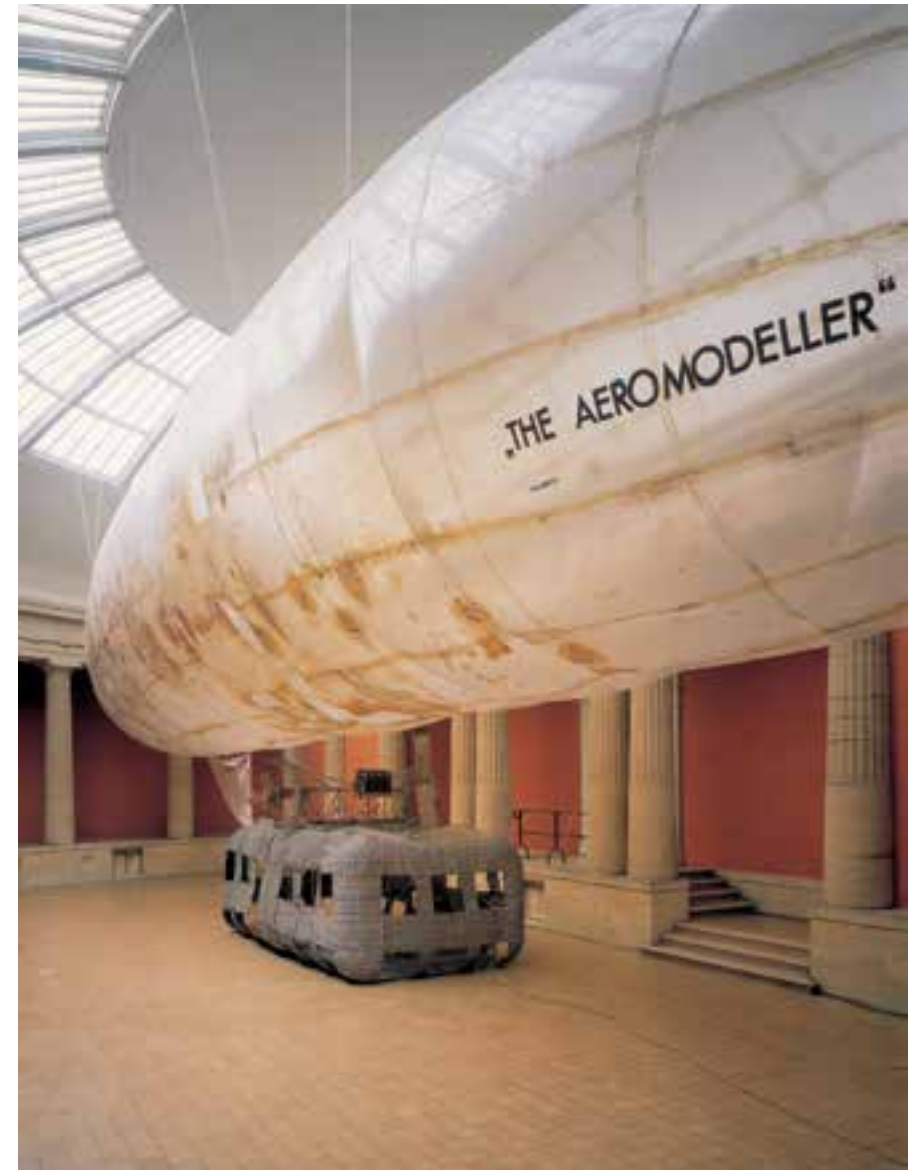

Hoe kan je een museum herkennen als je er één tegenkomt? Misschien zijn jouw leerlingen nog nooit eerder in een museum geweest of ze hebben al een bepaald idee over wat het zou moeten zijn. Tijdens dit klasgesprek ga je met je leerlingen dieper in op wat ze van een museum verwachten.

Om je op weg te helpen verzamelden we de meest voorkomende vragen die onze gidsen krijgen:

Hoe komt het museum aan de kunstwerken? / Zijn dit de echte kunstwerken? / Waarom mag je de kunstwerken niet aanraken? / Wanneer wordt een tentoonstelling een museum? / Hoe bewaart het museum de kunstwerken? / Wat is de taak van de kunstenaar? / wat doet een curator? /

- Verdeel de klas in vijf verschillende groepen
- Elke groep start met een leeg blad waar ze **drie vragen aan het museum** op noteren. Na een aantal minuten schuiven de groepen door naar het volgende blad.
- Er worden mogelijke antwoorden geformuleerd, maar ook nieuwe vragen.
- Herhaal deze ronde een paar keer. Spoor de leerlingen aan om steeds nieuwe vragen te bedenken. Ook vragen waarvan ze aanvankelijk dachten dat het antwoord hiervan voor de hand ligt.
- Leg alle vragen bij elkaar. Zijn er vragen die blijven spoken? Ga in S.M.A.K. op zoek naar mogelijke antwoorden.

Panamarenko, The Aeromodeller, 1969-1971

David Hockney, Man Stood in Front of his Houe with Rain, descending (The idiot), 1962

S.M.A.K.

Francis Bacon, Figure Sitting, 1955

S.M.A.K.

EXTRA: dit is het ideale moment om te bespreken wat kan en wat niet kan in het museum. Formuleer samen met de hele klas mogelijke museumregels. Hieronder vind je al mogelijke voorbeelden van dingen die wel of niet kunnen.

Wat kan:

- Rondkijken
- Samen rustig praten
- Gaan zitten op een bank of de museumvloer
- Een spel spelen

Wat kan niet:

- Rondrennen
- Een boterham met smeerkaas (of iets anders) eten
- Kunstwerken aanraken (tenzij het de bedoeling is)
- luid roepen

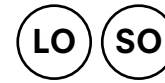
TIP: Wil je het nog actiever maken? Laat één leerling de regels uitbeelden en de andere raden om welke regel het gaat.

Gerhard Richter, Large Pyramide, 1966

S.M.A.K.

Opdracht op zaal: een wandeling doorheen een verhaal

Tijd	20 minuten
Materiaal	niet van toepassing (eventueel papier + potlood)
Lesdoel	de leerlingen gaan zelf actief op zoek naar een verband tussen drie (of meer) verschillende kunstwerken aan de hand van een zelfbedachte verhaallijn

Luc Deleu, De laatste steen van België, 1979

S.M.A.K.

Carl Andre, Sixtyseven Copper Cardinal, 1974

S.M.A.K.

Jef Geys, Gelijkheid, Broederlijkheid, Liberte, 1986

S.M.A.K.

Kunstwerken vertellen op zichzelf al een verhaal, maar door ze samen in één ruimte of een parcours te plaatsen wordt dit verhaal versterkt of in een andere richting geleid. Een kunstwerk in een tentoonstelling beleven is anders dan er naar te kijken in een boek of op een computerscherm. Deze opdracht spoort jouw leerlingen aan om bewust stil te staan bij het verhaal dat gevormd wordt terwijl ze zich van het ene naar het andere kunstwerk bewegen. Het is alsof ze door de gedachten van het museum wandelen.

- Geef jouw leerlingen de opdracht (minstens) drie kunstwerken met elkaar te linken tijdens hun bezoek aan de tentoonstelling.

Tip: wil je het wat eenvoudiger houden of het bezoek meer leiden? Dan kan je de kunstwerken op pagina 24 en 25 gebruiken om een verhaal rond te bouwen.

- Verdeel de leerlingen in groepen van drie, maximum vier leerlingen per groep.
- De drie kunstwerken staan voor drie vakjes uit een storyboard of stripverhaal. Het eerste wat de leerlingen moeten doen is de volgorde van de kunstwerken bepalen. Dit bepaalt ook de route die ze straks zullen wandelen met de rest van de klas wanneer ze hun verhaal vertellen.
- Bij elk kunstwerk wordt er in drie zinnen verteld wat er gebeurt. Tijdens de verplaatsing met de groep van het ene naar het andere kunstwerk kunnen er indien nodig nog drie extra zinnen worden ingezet om het verhaal vlotter te laten verlopen.
- Het verhaal wordt bedacht op basis van wat er te zien is. Je hoeft de leerlingen geen extra achtergrondinformatie over de kunstwerken mee te geven. (willen ze achteraf meer weten over de werken kan je dit dan samen bekijken) Om een goede kijkhouding te stimuleren kan je de leerlingen deze drie vragen meegeven:
 - Wat zie je?
 - Waar is het van gemaakt?
 - Waar doet het je aan denken?
 - Wat doet het met je?
- Elke groep stelt hun verhaal voor aan de rest van de klas terwijl ze de wandeling in de tentoonstelling samen opnieuw doen.
- Bespreek de ervaringen én de verhalen achteraf:
 - Hoe was het om een verhaal te bedenken?
 - Zijn er opvallende verschillen of gelijkenissen tussen de verhalen?

Opdracht achteraf: Mijn lichaam is een museum

Tijd	50 minuten (LO), 35 minuten (SO)
Materiaal	voor LO: papier, potloden, eventueel tijdschriften, lijmstift en schaar Voor SO: fototoestel/smartphone, eventueel attributen, foto van een kunstwerk uit collectie S.M.A.K.
Lesdoel	de leerlingen verbreden hun begrip van wat een museum is door het te bekijken vanuit hun eigen lichaam

Danny Matthys, Olam, 1994-1999

S.M.A.K.

Achtergrondinformatie:

Je vindt het werk "Olam" aan de buitenkant van het museumgebouw. Het bestaat uit verschillende levensgrote betonnen bustes die verankerd zijn in de voorgevel van S.M.A.K. Letterlijk vertaald betekent 'olam' "het overschrijden van grenzen".

Door de presentatie op de gevel lijkt het werk te verwijzen naar de moeilijk te trekken scheidslijn tussen de wereld binnen en buiten het museum. Toch werd de installatie oorspronkelijk ontwikkeld voor een liggende opstelling. Maar op uitdrukkelijke vraag van Jan Hoet kreeg het zijn bestemming op een gevel van het museum.

S.M.A.K.

LO**32**

Als een gebouw kan groeien en veranderen als een lichaam, kan ons lichaam ook een gebouw zijn. Misschien zelfs een museumgebouw waarbij elk lichaamsdeel een andere zaal is in het museum.

- Laat de leerlingen in duo werken aan deze opdracht. Eén leerling gaat volledig liggen op een groot vel papier terwijl de andere de omtrek tekent met een stift of potlood.
- Vertel de leerlingen dat ze de silhouetvorm van het lichaam nog kunnen aanpassen naar iets dat nog beter past bij hun idee van hoe een museumlichaam er uit moet zien. Denk aan langere vingers of een kronkel in de benen.
- Hierna is het de bedoeling dat de leerlingen binnenin elk lichaamsdeel een museumzaal inrichten. Met deze vragen kun je ze op weg helpen:
 - Welke dingen zie je in je hoofd? Hoe zien gedachten er uit?
 - Wat voel je in jouw hart?
 - Zijn de ogen ramen waarmee je de omgeving kunt zien?
 - Zitten er in je buik kunstwerken die je gekke kriebels geven?
 - En in je benen dingen waarvan je gaat dansen?
- Spoor jouw leerlingen zeker ook aan om enkele kunstwerken die ze gezien hebben tijdens het museumbezoek een plekje te geven.
- Als afsluiting kunnen de groepjes elkaar rondleiden in hun museumlichaam.

SO**33**

Net zoals een (museum)gebouw een verhaal vertelt met de sporen van wat er in het verleden gebeurd is of wat er in het heden gebeurt, is dit ook zo het geval met ons lichaam.

- Bespreek met de leerlingen de idee dat ons lichaam heel wat over onszelf vertelt. Pols ook even op welke manier de leerlingen dit zien. Wat kan jouw lichaam vertellen over jezelf? Op welke manier kan het lichaam iets vertellen? Denk aan lichaamshouding, kleding, kapsel, gezichtsuitdrukking of wie weet zelfs enkele littekens...
- Via een foto stellen we ons eigen lichaam voor als een museum. Iedereen is de gids voor de rest van de klas.

Tip: doe als leerkracht zelf ook mee met deze opdracht. Zo staan jouw leerlingen er niet alleen voor.

- Geef de leerlingen de volgende suggesties mee voor ze starten met het maken van de foto:
 - Met je lichaamshouding laat je al heel wat weten. Een gekromde rug vertelt een ander verhaal dan een superhelden pose.
 - De manier waarop jouw lichaam beweegt is typisch iets voor jou.
 - Ga je het hele lichaam tonen of slechts een gedeelte?
 - Zijn er bepaalde littekens met een verhaal die je zou willen vertellen?
 - Denk aan de kleren die je draagt, de muziek die je graag hoort. Lieveklingskleuren, geuren en smaken.
 - Ook de achtergrond kan mee een rol spelen in het verhaal.
- Vraag om één van de kunstwerken die jullie gezien hebben tijdens het bezoek aan S.M.A.K. in de foto te verwerken. Dit kan op een letterlijke manier met een afbeelding of via een inhoudelijke link.

Tip: je kunt deze vraag al meegeven tijdens het bezoek aan S.M.A.K. zodat de leerlingen zelf een foto kunnen nemen van een kunstwerk dat hen persoonlijk aanspreekt.

- Bekijk klassikaal de verschillende foto's. Dit kan het begin zijn van een (kort) klasgesprek. Deze vragen kunnen je verder op weg helpen:
 - Wat valt er op als je naar de verzameling foto's kijkt? Zijn er grote verschillen/gelijkenissen?
 - Heb je iets geleerd over een klasgenoot dat je nog niet wist?
 - Kijken we allemaal op dezelfde manier naar elkaar als we naar onszelf kijken?
 - Kijkt iedereen op dezelfde manier naar een gebouw? Is dit anders dan naar een lichaam?

Korakrit Arumanondchai, Letters to Chantiri #1: The lady at the door/The gift that keeps on giving (feat. boychild), 2014

S.M.A.K.

Thema 2: Reizigers zijn we

Met een bezoek aan de tentoonstelling 20 jaar S.M.A.K. De Collectie (1) | Highlights for a Future kun je niet alleen letterlijk een reis door de (kunst)geschiedenis maken binnen het museum, maar is er eerder sprake van een figuurlijke reis naar de ideeën van de kunstenaars en hun kunstwerken. Door je te verplaatsen in het perspectief van de kunstenaar bezoek je plekken waar je nog nooit eerder was.

Daarnaast kijken we met dit thema naar de toekomst waarbij het tot nu toe dominante Westerse perspectief in de kunst steeds minder belang zal krijgen. Het is de periferie, dat wat tot nu toe buiten de Westerse maatschappij viel, dat aan bod komt. Kunstenaars werken vanuit hun perspectief en wijzen op problemen, vastgeroeste gewoontes en tonen een alternatief buiten de platgetreden paden.

Opdracht op zaal: Ruik, hoor en voel een kunstwerk

Tijd	25 minuten
Materiaal	niet van toepassing
Lesdoel	de leerlingen kunnen vanuit andere zintuigen een kunstwerk beleven en het effect hiervan in hun eigen woorden toelichten

Kunstwerken ervaar je beter door al je zintuigen te gebruiken en niet alleen te kijken naar een afbeelding in een boek of op een computerscherm. Zeker als het om installatiekunst gaat. Door je leerlingen hiervan bewust te maken gaan ze de installatie intenser beleven. Dit is een opdracht die je alleen maar kunt doen in de tentoonstelling zelf. Je bezoekt hierbij de installaties van David Hammons, Artur Barrio en Christoph Büchel. Afbeeldingen en een korte introductie van deze installaties vind je op pagina 36-37.

Het is niet de bedoeling dat je deze informatie op voorhand meegeeft aan de leerlingen.

S.M.A.K.

Philippe Van Snick, Monochrome destabilisé-re, 1980

Achtergrondinformatie installatiekunst:

dit is een kunstvorm waarbij de toeschouwer niet meer alleen naar een kunstwerk aan de muur of op een sokkel kijkt, maar er helemaal in wordt opgenomen. Het is niet langer alleen de visuele ervaring die telt, maar meerdere zintuigen worden aangesproken. Wil je rond dit onderwerp verder werken in de klas kan je gebruik maken van het lesmateriaal op:

<https://www.arttube.nl/videos/ckv-installatiekunst>

- Vertel je leerlingen eerst dat de kunstwerken die ze gaan bekijken de hele ruimte in beslag nemen. Geluid en geur horen er bij.
 - Verdeel de klas in drie groepen. Elke groep start in een andere zaal.
 - Elke groep onderzoekt één aspect van elke installatie. Bespreek de verschillende aspecten hieronder eerst met de leerlingen voor je ze op pad stuurt.
 - Geluid: wat hoor je als je in de installatie staat? Hoort dit bij het kunstwerk, denk je, of niet? Als er niets te horen is, welk geluid zou dan passend zijn volgens jou?
 - Geur: kan je iets ruiken als je in de installatie staat? Waar komt de geur vandaan, denk je? Hoe zou het zijn als de hele ruimte naar iets smerigs zou ruiken?
 - Tijd en ruimte: de hele zaal waar het kunstwerk staat speelt een rol voor het kunstwerk. Op welke manier is de ruimte veranderd voor de installatie, denk je? Wat is de grootste verandering? Wat zou er moeten gebeuren als de installatie op een andere plek zou komen te staan?
- Tip:** Je kunt de leerlingen ook een spiekbriefje laten maken met de vragen zodat ze deze tijdens hun bezoek opnieuw kunnen bekijken.
- Als elke groep de drie installaties heeft bekeken breng je alle leerlingen samen in groepjes van drie (iemand van elk aspect) en laat je ze hun ervaringen uitwisselen.

Artur Barrio, *Interminável*, 2005**Achtergrondinformatie:**

'Interminável' is een ruimtevullende installatie. De titel is Portugees voor 'oneindig'. Enerzijds verwijst Barrio naar het altijd voortdurende creatieproces. Voor hem is kunst per definitie niet te vatten in een afgewerkt product. Anderzijds legt hij de nadruk op de utopie die onlosmakelijk met deze oneindigheid is verbonden. 'Interminável' werd door Barrio op uitnodiging van S.M.A.K. als tijdelijk werk in situ gecreëerd voor een tentoonstelling in 2005.

Christoph Büchel, *Verlust der Mitte*, 2017**Achtergrondinformatie:**

De installatie 'Verlust der Mitte' werd in 2017 gepresenteerd als een collectietentoonstelling door de nieuwe curator Christoph Büchel. De titel verwijst naar een schilderij uit 1958 van Asger Jorn uit de vaste collectie van het museum die door Christoph Büchel mee in de installatie werd opgenomen. Door in de tentoonstellingszaal matrassen en gebruiksvoorwerpen achter te laten lijkt het alsof er vluchtelingen overnacht hebben in het museum tussen de kunstwerken. Bedoeling was om de publieke discussie op gang te krijgen en te brengen.

Achtergrondinformatie:

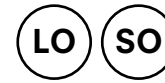
'Chasing the Blue Train' is een installatie met imposante vleugelpiano's, een berg steenkool en een blauwe miniatuurtrein die door dit vreemde landschap kronkelt, op de tonen van Afro-Amerikaanse jazz van John Coltrane en Thelonious Monk. Het werk verwijst o.a. naar de crisis van 1920-'30 waarin duizenden Afro-Amerikanen de VS doorkruisten om in de steenkoolmijnen te werken en naar de dominantie van de rijke blanke minderheid over de arme zwarte meerderheid. 'Chasing the Blue Train' is een ode aan de jazz van Coltrane en Monk en tegelijk een kritiek op de uitbuiting en deportatie van zwarte slaven in de context van de ontginning van de Amerikaanse steenkoolmijnen.

Urs Pfannenmüller, Gelaagde stad, 1995

Opdracht achteraf: De gelaagde stad

Tijd	50 minuten (LO), thuisopdracht + 30 minuten nabespreking klas (SO)
Materiaal	voor LO: verpakkingsmateriaal, (gekleurd) papier, schaar, lijm, tekenmateriaal voor SO: Fototoestel/smartphone, mogelijkheid om de verzameling foto's te tonen
Lesdoel	de leerlingen kunnen samenwerken om een idee vorm te geven over wat er zich aan de rand van de stad afspeelt (LO) De leerlingen kunnen via een beeldend thema kiezen ter illustratie van de periferie in de stad

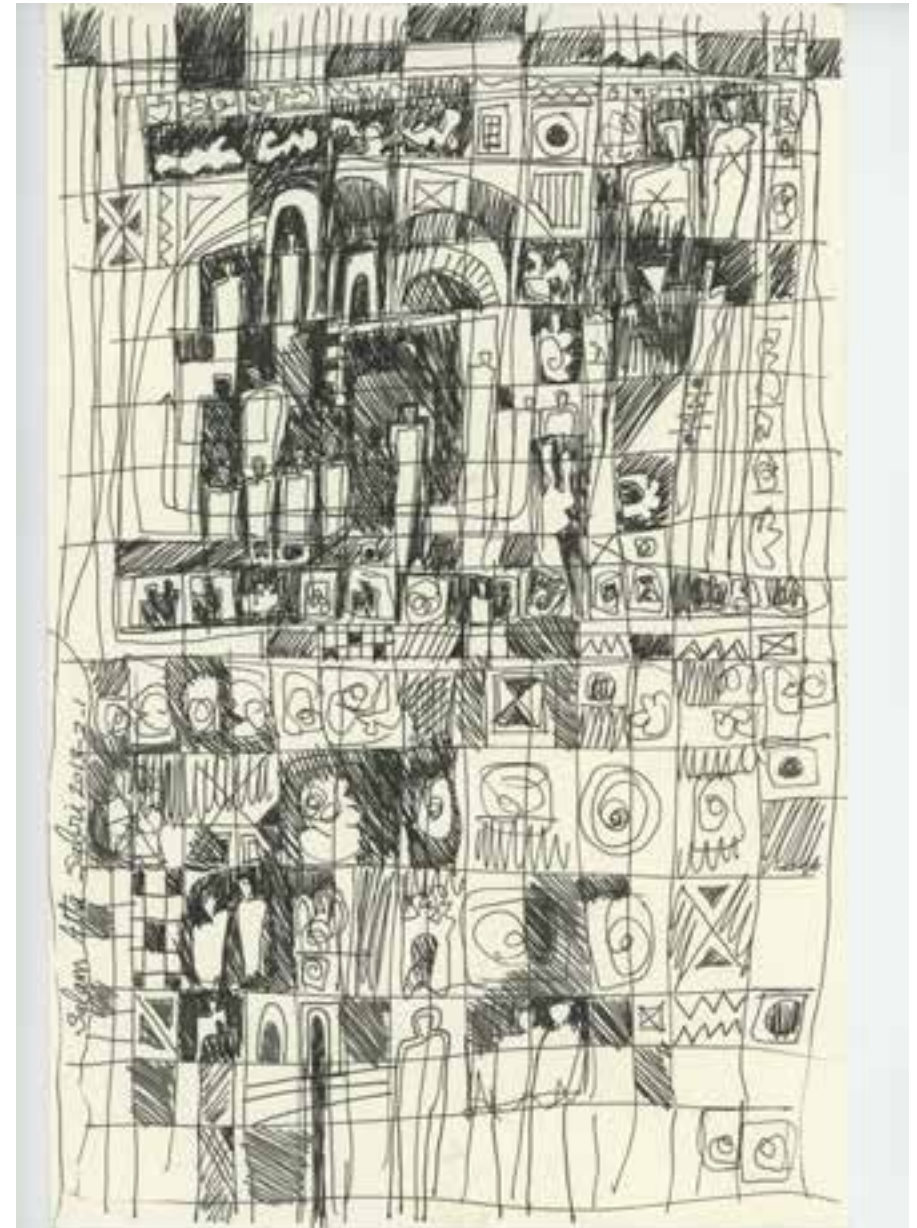
In het werk 'De gelaagde stad' van Urs Pfannenmüller (zie pg. 40) wordt de persoonlijke weerslag en visie van de kunstenaar over de wereld om hem heen weergegeven. De kunstenaar werkt vanuit de rand van de stad. Het toont de rafelranden van de maatschappij en de fluiditeit ervan. Dit wil zeggen dat er altijd een stuk van de werkelijkheid is dat we niet kunnen zien of dat niet altijd wordt getoond. Vanuit het beeld van dit werk gaan de leerlingen dit concept onderzoeken.

LO

- Start met het verdelen van de klas in twee of drie groepen. Elke groep gaat zelf een gelaagde stad bouwen.
- Dit doen ze door verpakkingsmaterialen of andere (afgedankte) gebruiksvoorwerpen, die ze bewerken met papier en scharen tot stadselementen, bovenop een tafel te plaatsen.
- Deze stad is de leerlingen hun versie van een ideale stad. Onder de tafel kleven ze grote vellen papier, die alleen maar te zien zijn als je op de grond gaat zitten. Op deze vellen gaan ze de "onderkant" van de stad tekenen. Stuur de leerlingen aan om na te denken over de manier waarop die "onderkant" kan ingevuld worden. Mogelijke onderwerpen zijn:
 - Afval
 - Armoede
 - Dingen die andere mensen liefst niet te zien krijgen.
- Als alle steden klaar zijn, bezoeken de leerlingen elkaars stad.

SO

- Bespreek klassikaal het gegeven dat alles wat zich buiten de "normale" maatschappij bevindt naar de rand van de stad wordt geschoven.
- Geef de opdracht aan de leerlingen om tijdens de weg van school naar huis en omgekeerd op zoek te gaan naar beelden die hen opvallen en die buiten het gewone vallen. Dit doen ze door er een foto van te nemen.
- Ze kunnen zich daarbij focussen op de volgende elementen:
 - Contrast tussen twee dingen
 - Vormen die steeds weer opduiken
 - Natuur vs stad
 - Letters in het straatbeeld
 - Materiaal
 - ...
- Bekijk de verschillende resultaten. Zijn er gelijkaardige beeldverzamelingen? Komen bepaalde beelden terug in een ander thema of niet?

Salam Atta Sabri, Letters from Baghdad (drawings Invisible Beauty), 2010-2012

Salam atta Sabri, Letters from Baghdad (drawings Invisible Beauty), 2010-2012

Salam atta Sabri, Letters from Baghdad (drawings Invisible Beauty), 2010-2012

Salam Atta Sabri, Letters from Baghdad (drawings Invisible Beauty), 2010-2012

Thema 3: Dwarsliggers

S.M.A.K. stelt de kunstenaar centraal in zijn denken en handelen. Het museum wil een artistiek laboratorium zijn met ruimte voor experiment en vernieuwing, waar vandaag te zien is wat morgen belangrijk kan zijn. Het S.M.A.K. laat vragen open, zet aan tot denken, behoudt de twijfel.

Met de collectie willen we ons **“moedig zijwaarts”**³ bewegen tegen de richting van de stuwende beweging in. Dit houdt een kijkhouding in die verschillende standpunten inneemt en die aan beeldbevraging doet. Wat kan een kunstwerk vandaag nog zijn? Het gaat om een relativering van beeld, medium en media.

Opdracht vooraf: Observatie uitdaging

Tijd	20 minuten
Materiaal	een (of meerdere) dagelijkse gebruiksvoorwerpen
Lesdoel	de leerlingen kunnen gericht kijken en verwoorden wat ze zien tijdens het observeren

- Maak een klasopstelling waarbij de leerlingen elkaar allemaal kunnen zien, bij voorkeur in een cirkel. Plaats centraal een aantal gewone dagelijkse gebruiksvoorwerpen. Liefst objecten die de leerlingen al kennen of waar ze zelf mee werken.
- Start een eerste observatieronde. Geef de leerlingen de opdracht om telkens één ding op te merken over het voorwerp. Na elke opmerking wordt het voorwerp doorgegeven aan de volgende. Tijdens het eerste rondje zal dit snel stoppen. Spoor de leerlingen aan om telkens preciezer te worden in hun beschrijving. Als je beter kijkt is er altijd iets, hoe klein ook, dat je nog extra kunt opmerken.
- Houd een aantal observatierondes. Met welk voorwerp kan je het langste rondje maken?
- Houd achteraf een nabespreking. Met welke voorwerpen ging het observeren het makkelijkst/moelijkst? Waarom? Wat gebeurde er tijdens het kijken?

³ Zou op een luifel te lezen zijn van een boekhandel in Amsterdam. Zoals verteld door Middas Dekkers in winteruur met Wim Helsen. Winteruur is uitgezonden door Canvas op woensdag 12 december 2018 om 23:19 uur en terug te bekijken via: vrt.be/vrtnu/a-z/winteruur/4/winteruur-s4a25/

Jac Leimer, Corpus Delicti, 1987-92

Opdracht achteraf: Fake (News)beelden

SO

Tijd	30 minuten
Materiaal	computer met fotobewerkingsprogramma (of ouderwets met schaar, papier en lijm), afbeelding "tankman"
Lesdoel	de leerlingen kunnen op een creatieve manier met beelden omgaan uit de actualiteit en bevragen hierbij het belang ervan

- Reflecteer klassikaal over de verschillende ervaringen die de leerlingen hadden bij het bekijken van het werk van Dara Birnbaum. Geef de leerlingen achtergrondinformatie over de studentenbetoging op het Tiananmen-plein. Hiervoor kan je starten met:

https://www.knack.be/nieuws/mensen/lot-van-tankman-op-tiananmenplein-blijft-mysterie/article-normal-147043.html?cookie_check=1548160869

<https://www.knack.be/nieuws/wereld/de-hoop-op-politieke-verandering-stierf-op-het-tiananmenplein-sindsdien-is-er-een-veilige-zucht-naar-materieel-gewin/article-normal-147205.html>

- Bekijk de iconische beelden van "Tankman" en hoe deze mee opgenomen zijn in de installatie van Dara Birnbaum. Vertel dat Dara Birnbaum videobeelden gebruikt om de taal van de televisie te analyseren. Ze zoekt naar inzicht in de (Amerikaanse) maatschappij en de manier waarop het in de media wordt voorgesteld. Wat kunnen deze beelden nog voorstellen in een wereld vol beelden?
- Het werk 'Tiananmen Square: Break-In Transmission' werd gemaakt in 1990, voor de grote doorbraak van het internet. De leerlingen gaan het beeld van "Tankman" of een ander bekend historisch beeld in de media verwerken naar een beeld uit de internetgeneratie. Ze mogen dit digitaal herwerken of op de ouderwetse manier met collagetechnieken. Hebben de leerlingen geen idee in welke richting ze moeten denken dan kan je ze de volgende suggesties doen:
 - Verzinnen van passende hashtags
 - Grappige elementen toevoegen aan het originele beeld
 - Een element knippen uit het eerste beeld en in een andere situatie plakken

Thema 5: Pigment

Met "pigment" doelen we enerzijds op de schilderkunst die als een van de oudste kunstvormen ter wereld een lange traditie in het museum kan voorleggen. **De meeste bezoekers**, ook kinderen van 6 jaar, **associëren een museum en kunst vaak met schilderijen**. Anderzijds kijken we vanuit de visie van het museum verder dan alleen schilderkunst als verf op doek. We gaan voorbij het louter schilderkunstige en tonen dat het ook om een maatschappelijk engagement gaat.

Pigment is een stof die bepaalde kleuren absorbeert en andere reflecteert. Pigmenten worden gebruikt om voorwerpen een andere of betere kleur te geven. Het concept "pigment" wordt dan een metafoor voor hoe de maatschappij omgaat met minderheidsgroepen.

Opdracht achteraf: schilderen, maar dan anders

Tijd	afhankelijk van hoe lang je hier rond wil werken, minimum 30 minuten
Materiaal	papier, verf, diverse materialen, tijdschriften, schaar, lijm
Lesdoel	de leerlingen durven met verf experimenteren en hun idee over wat schilderkunst is en moet zijn loslaten

Tijdens het bezoek aan de tentoonstelling hebben de leerlingen kennism gemaakt met kunstwerken die de grenzen opzoeken van de schilderkunst. Niet alleen inhoudelijk, maar ook vormelijk. Om dit aspect verder te onderzoeken kun je tijd vrijmaken om te experimenteren met verf en schildertechnieken. Hieronder geven we je een aantal manieren om dit samen uit te testen met de leerlingen. Er is geen bepaald doel dat je moet bereiken, het experiment en de beleving staan centraal. Benadruk dat het niet iets figuratiefs moet worden.

Walter Swennen, Sans titre (tête de mort/crâne), 1987

- Schilderen met gesloten ogen
- Penseel op een andere manier vasthouden of bevestigen aan het lichaam (vb met papertape aan de elleboog)
- Kleurvlakken opbouwen door tijdschriftenknipsels uit te scheuren
- Een schilderscaroussel: het papier wordt telkens na 1 minuut doorgeschoven naar een andere leerling die verderwerkt aan dezelfde tekening.
- Eén leerling schildert, de andere geeft aansturingen hoe (niet wat) er geschilderd moet worden. (vb. meer vanuit de pols bewegen, penseel tusen de benen door houden)

Opdracht achteraf: een schilderkunstig beeld toevoegen

Tijd	25 minuten
Materiaal	tijdschriften, internetverbinding
Lesdoel	de leerlingen kunnen vanuit hun eigen beleving een beeld kiezen dat volgens hen aansluit bij het kunstwerk

James Welling, Seascape, 2017

Achtergrond informatie:

In de installatie 'Moon over Islam' worden drie zijden ingenomen door schilderijen: een tweeledig landschap, een pandabeer die op een Aziatisch ogende manier wordt voorgesteld (bekrachtigd door de Chinese karakters onderaan) en een expressieve schildering die grenst aan het abstracte. De installatie en de begeleidende titel roepen een veelheid aan commentaren en reflecties op over het monotheïsme en de conflictsituaties die er mogelijk mee gepaard gaan.

- Start met een nabespreking van het bezoek aan de installatie 'Moon over Islam'. In zijn installatie creeërt Bjarne Melgaard een scenografie, een wereld in transitie. De kijkers worden verondersteld om het kunstwerk te verkennen zonder dat ze helemaal zeker zijn van begin of einde en zonder duidelijk perspectief op het gebied van de opzet van het geheel. Het publiek wordt uitgedaagd om bij het vastleggen van een eventuele verhaallijn tussen de verschillende elementen zijn eigen betekenisgeving te evalueren.
- Doordat de kunstenaar het publiek uitdaagt om zelf voor een deel de betekenis te bepalen van de verschillende beelden, is het logisch om stil te staan bij welk beeld de leerlingen nog zouden willen toevoegen aan het verhaal. Laat de leerlingen individueel of in groep op zoek te gaan naar een afbeelding die het verhaal van Bjarne Melgaard ondersteunt, uitbreidt of verandert.

Thema 6: Iedereen kunstenaar

58

Een vaak gehoorde opmerking bij het bekijken van actuele kunst is dat de toeschouwer vindt dat hij/zij dit zelf ook zou kunnen. **Actuele kunst ziet er soms (bedrieglijk) eenvoudig uit** zodat de toeschouwer het gevoel heeft het kunstwerk zelf ook te kunnen maken. In een aantal gevallen is dit inderdaad het geval, maar dit is niet waar het echt om gaat. Het gaat om een idee of boodschap, meer dan over een technisch moeilijke uitwerking.

Vroeger werd er meer de nadruk gelegd op het kijken, vandaag wordt er meer aandacht besteed aan beleving. Kunstenaars gaan het medium waar ze mee werken bevragen in functie van de beleving. Dit thema gaat over wat jij wil zeggen.

Jouw boodschap is de inhoud en hiervoor zoek je een bepaalde vorm, in een bepaald materiaal.

S.M.A.K.

Opdracht vooraf: Wie is de kunstenaar?

SO

Tijd	15 minuten
Materiaal	papier, tekenmateriaal
Lesdoel	de leerlingen kunnen in hun eigen woorden uitleggen wat volgens hen de notie eigenaarschap over het kunstwerk betekent

59

S.M.A.K.

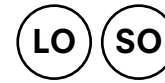
Als het kunstwerk fysiek niet eigenhandig wordt gemaakt door de kunstenaar zelf, wie is er dan eigenlijk de kunstenaar? Tijdens het bezoek aan de tentoonstelling kom je regelmatig kunstwerken tegen waarbij dit het geval is. Bijvoorbeeld 'Betonmolen met zesenzeventig schoppen' van Wim Delvoye werd gemaakt, op zijn aansturen, door een team van vakmensen.

- Verdeel de klasgroep in duo's. De ene leerling gaat tekenen wat de andere vraagt. Na vijf minuten wisselen de leerlingen van rol en wordt er een tweede tekening gemaakt.
- Stel nu de vraag aan de leerlingen wie de "kunstenaar" is van welke tekening en waarom?

Ann Veronica Janssens, Untitled (blue glitter), 2015

Opdracht op zaal: Strike a pose

Tijd	10 minuten
Materiaal	fototoestel/smartphone met camerafunctie
Lesdoel	de leerlingen kunnen focussen op de beleving van het kunstwerk in de tentoonstelling en illustreren dit met een foto van hun kijkhouding

De laatste jaren is het opvallend dat kunstwerken met een hoge belevingsfactor meer gefotografeerd worden én gedeeld worden op social media dan andere. Met deze opdracht gaan we hierop verder, maar we koppelen de kijkervaring hier weer naar terug.

Tip: misschien kun je de leerlingen laten zoeken naar #annveronicajanssens op instagram. Wat voor soort foto's vind je dan?

- Vraag de leerlingen om op zoek te gaan naar een kunstwerk dat hen aanspreekt en hier een foto van te maken waarbij duidelijk is op welke manier ze naar het kunstwerk kijken. Het kan dus met andere woorden een selfie (of een gewone foto) zijn waarop zij zelf én het kunstwerk te zien zijn.
- De foto moet niet alleen tonen hoe ze zelf fysiek naar het kunstwerk aan het kijken zijn, maar ook op welke manier ze naar het kunstwerk kijken. Tonen ze maar een gedeelte van het kunstwerk? Staat het dichtbij of juist ver? Wat vinden ze van het kunstwerk?
- Benadruk voor je de leerlingen op pad stuurt het belang van de museumregels. Een goede vuistregel is om telkens minstens één vloertegel tussen henzelf en het kunstwerk te laten.

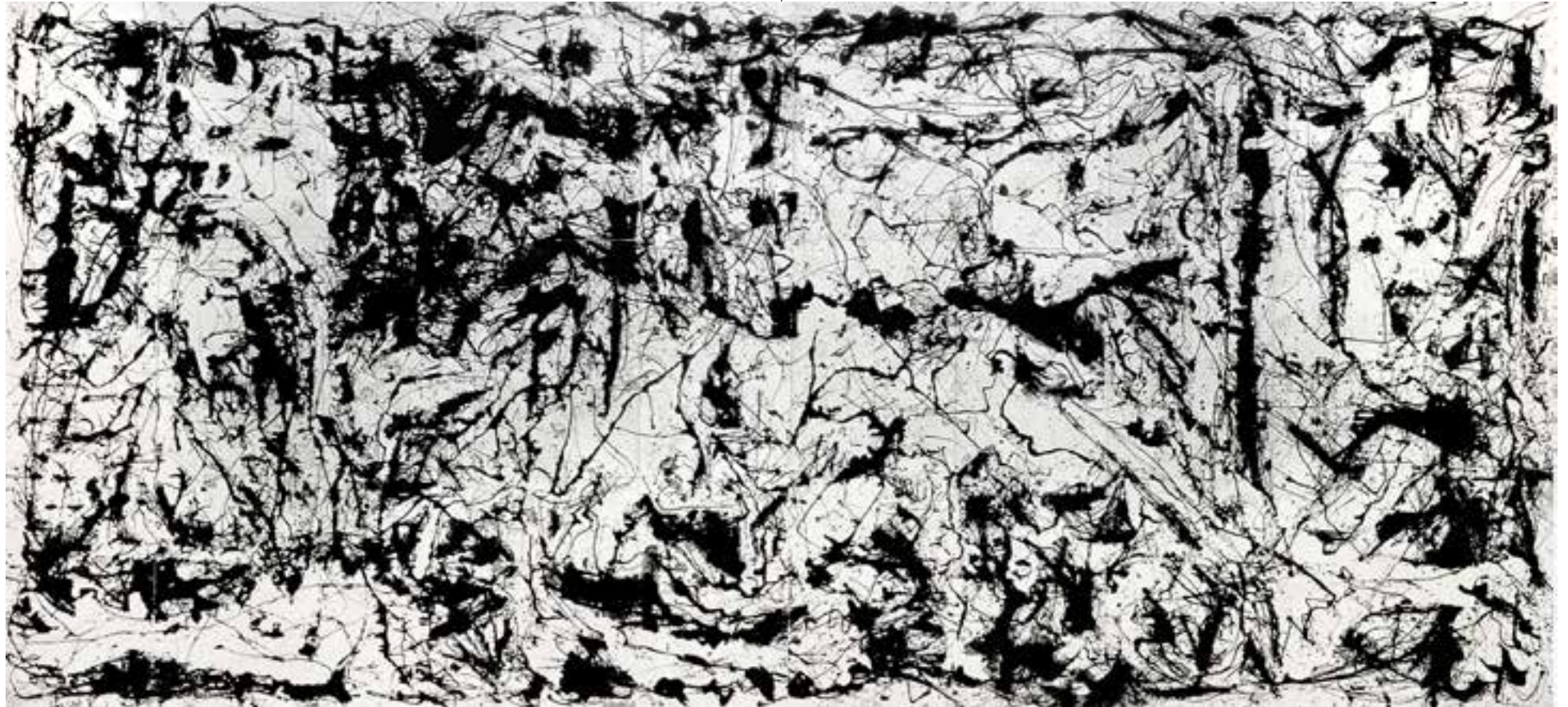
Opdracht achteraf: Kunstvervalsing

Tijd	50 minuten
Materiaal	afhankelijk van het gekozen kunstwerk
Lesdoel	de leerlingen kunnen zelf een beeldende oplossing vinden bij het reproduceren van een kunstwerk

Als jouw leerlingen tijdens het bezoek niet echt onder de indruk zijn van het kunnen van de kunstenaars en daarbij vaak de zin “dat kan ik ook” laten vallen is het een idee om ze dit dan ook echt te laten doen.

- Vertel de leerlingen dat ze zelf een werk uit de tentoonstelling mogen kiezen om te kopiëren. Omdat dit soms niet op ware grootte kan, mag de kopie een kleiner formaat hebben. Voor de rest moeten de leerlingen zo waarheidsgetrouw mogelijk het werk namaken.
- De focus van deze opdracht ligt op de nabespreking en niet zozeer op het eindresultaat van de kopie. Voor de bespreking kan je starten vanuit de volgende vragen:
 - Hoe ben je gestart met het maken van de kopie? Zou dit ook het startpunt van de kunstenaar geweest zijn?
 - Wat merkte je op tijdens het kopiëren?
 - Wat is volgens jou het grootste verschil tussen jouw kopie en het origineel?

Literatuurlijst

66

Wil je nog meer werken rond (actuele) kunst in de klas? Dan kun je gebruik maken van de literatuurlijst hieronder. Je vindt de meeste van deze boeken ook terug in de S.M.A.K. Bookshop.

Het grote kunstboek, uitgeverij WBOOKS (2012) ISBN 9789040007712

Kijken voor kinderen, David Hockney, Lemniscaat B.V (2018) ISBN 9789047710073

Kunstworkshops voor kinderen, Hervé Tullet, Lemniscaat B.V. (2017) ISBN 9789047709190

Wat is moderne Kunst?, Jacky Klein, Lemniscaat B.V. (2017) ISBN 9789047708858

Denk & doe als een kunstenaar, Claudio Boldt, Lemniscaat B.V. (2017) ISBN 9789029090568

Meneer Kandinky was een schilder, Daan Remmerts de Vries, Leopold (2018) 9789025875695

Vuile vingers, Lynn Bruggeman, uitgeverij De Eenhoorn (2018) ISBN 9789462913608

Hardop kijken. Met voetnoten, Ad De Visser, Boom uitgevers (2018) 9789024422203

Dat kan mijn kleine zusje ook, Wil Gompertz, J.M. Meulenhoff (2015) ISBN 9789029088138

Een halve hond heel denken: een boek over kijken, Joke Van Leeuwen, Querido (2008) ISBN 9789045106090

Cultuur in onderwijs: Een krachtige onderstroom, Steven Delarue, ACCO Uitgeverij (2018) ISBN 9789463447928

67

S.M.A.K.